העושר השמור

| א |

מעבר צר הבדיל בין התנור החורפי, שכרסו תמיד היתה בין שיניו, וקיבתו — ריקנית, לבין הדלת שהיתה תמיד סגורה. אור היום חייב היה לפסוע כמה פסיעות על מנת להגיע מן החלון אלי, על גבי התנור. לשם כך חייב היה למשש באפלולית המסדרון הצר, לטפס ולעלות על גבי קמור המיחם, שמלבד בשבת היה תמיד ריק, ורק משם על גבי התנור. אז עלה בידו לדגדג בעיני.

כשפקחתי אותן, עדיין תלוי היה העכביש הגדול מעל הדלת ממולי, בין המשקוף לבין חתיכת הבד הבלויה ששמרה עדיין על כבודה ועל הדלת. מעין וילון היה זה, ששמר על עצמו רק עקב היותו עניו וכמעט בלתי נראה, ועקב חיפושיה של אמא אחרי עבודה. העכביש תלוי היה בטבורם של קוריו ללא תנועה, משל מתיאש הוא מחייו החדגוניים ומחיפושי הסרק אחרי זבובים טיפשים. כל אימת שהצצתי בו היה תלוי ללא תנועה, רק כשרציתי פעם לנגוע בו, התחיל מתקפל ומדדה על פני החוטים ונעלם באחד הסדקים שבדלת. היה זה המקום העלוב ביותר לבנית בית לעכביש, הזבובים לא הגיעו עד כאן אלא בחורף, בשעה שחיממו את התנור וביתר החדרים היה

קר. אולם בחורף זה לא היה לנו במה להסיקו, עצים אין להשיג. הגברים היו הולכים בעצמם לחורשה הקרובה וגונבים ענפים, ומשלמים במכות ובחבטות כשתפסו אותם. אמא לא היתה מסוגלת להביא עצים ממקום כה רחוק, לפיכך הסקנו את התנור רק ביום של צינה גדולה, מאחר והגדר ששברנוה להסקה — הלכה ונתדלדלה. רק אני ידעתי מקום מושבם של הזבובים, הם ישבו בשורה על קצה לשון הפח שסתמה את ארובת התנור לבל יתנדף החום. אולם אף העכביש הפיקח ביותר, לא היה מעלה על דעתו משכן זה.

העכביש חיכה, איפוא, כמוני שהאוכל יזדמן לו באיזה צורה שהיא. אולם הוא היה סבלני ואילו אני הייתי מרבה בבכי, בוכה ומנמנם, מנמנם ובוכה. כל אימת שפתחתי שוב את עיני הטרוטות מבכי, הרגשתי מיד כי קיבתי ריקה, וכי גם הוא, העכביש ממולי, עדיין לא קיבל אוכל לפיו.

— אולי אמא תחזור בערב ותביא לי משהו — הרהרתי בקול.

התנור תפס מחציתו של המטבח שלא היה קטן כל עיקר. היה זה תנור איכרים גדול, כרסתני ורעב תמיד. בחורף זה, הרביעי בחיי, הוא שימש לבישול, לאפיה ולחימום כאחד. בחורף זה לא עלה בידי אמא למלאותו כראוי, ונדמה היה שפיו הפעור הטיח כלפינו בזעם על שאנו מרעיבים ומצננים אותו, וחשף גרון מפויח, מחוספס, מוכן ומזומן לבלוע כל מי שיתקרב אליו. גבוה היה כמטר וחצי מן הרצפה. בשעה שהתנור היה חם, היינו ארבעת הילדים מתכנסים על גביו, אמא היתה יושבת על ידו למטה ומתקנת משהו, ואנו היינו משוחחים, רבים, או משחקים ללא משחקים במשך שעות ארוכות. לפעמים היינו נשארים לישון על גביו, אז היתה אמא מעמידה בקצהו ארגזים כבדים כדי שלא ניפול בלילה.

זה למעלה מחודשיים שאני נשאר במשך כל היום בבית לבד. אמא הולכת לעבודה. לאחר חודשים רבים שהיתה מחוסרת עבודה ואנו רעבנו מאוד, מצאה סוף סוף עבודה להוציא תפוחי אדמה מתוך הבורות בשדות. האיכרים שברחו מבתיהם עקב המלחמה, השאירו בשדות בורות מלאים תפוחי אדמה, והגרמנים שכבשו את העיר (זה היה במלחמת העולם הראשונה), גייסו נשים

לחפור בבורות, ולהוציא את התפודים בשביל הצבא. בשכר זה קיבלו העובדות שלשה קילוגרמים תפוחי אדמה ליום, מלבד ארוחה חמה בשדה. תפוחי האדמה היו ברובם קפואים, וטעם של מתיקות מרה נשאר בפה לאחר האוכל. תחלה קלקלנו את הקיבה, אולם לאחר שבמשך חודשים לא בא אוכל אחר לפינו, התרגלנו גם לזה, ואכלנו אותם בתיאבון רב.

אחיותי הגדולות הלכו כולן לבית-ספר, שם הן קיבלו שתי ארוחות. ואילו אני עדיין צעיר הייתי, ולא רצו לקבלני. אמא הרבתה לבכות על כך, ופעם אף הביאה אותי לפני המנהלת ואני שרתי לה שיר. אולם לא השיר, ולא דמעותיה של אמא הועילו, נשארתי בבית. ואילו אמא הלכה לעבוד משעה שבע בבוקר ועד חמש אחרי הצהרים.

| ב |

עיניה של אמא חומות היו, ממושכות קימעא כלפי מעלה, ובשעה שהביטה עלי נדמה היה לי כי היא מתפלאת. החיים הקשים שניתכו עליה לאחר שאבא גויס למלחמה — קימטו את זוויות עיניה, הקמטים היו דקיקים ונראו רק בשעת בכיה. בשעה שהרימה אותי והשכיבה אותי על גבי התנור, לא ראיתי את עיניה, אולי החביאתן, ואולי משום שרדום הייתי באותה שעת בוקר של צינה עזה, עדיין לא ידעתי מה היא עושה עמי. כיון שרגילים היינו לשכב על גבו הרחב והחמים של התנור, הצטנפתי בחמימותם של הבגדים שעטפתני ורציתי להמשיך בשינה. אולם היא ליטפה אותי, פקחתי את עיני, שכן מעודי אהבתי את לטיפתה. היו לה ידיים קטנות, ועל אף העבודה הקשה, נשארה הקטיפה הלטפנית בקצות אצבעותיה. היא ליטפה תמיד בכל כף ידה, פעמים על גבי שערותי ופעמים על גבי פני, אולם הפעם עטפה את ראשי בלטיפה ארוכה. בדמדומי השחר החורפי לא השגחתי בפניה, רק מלמולה הגיע אלי מבין מעטה הבגדים:

— "אני הולכת לעבוד ולהביא אוכל, הרבה אוכל, וכשאני אבוא יהיה חם ותפוחי אדמה חמים, ותקבל ממני נשיקות רבות. כן?" פניה התקרבו אלי, הכרתי אותן יותר מאשר כל דבר אחר, אולם הפעם נדמה היה לי כי הן

התכווצו, אפה היפה היה צונן והרעידני — "אתה תשכב כאן בשקט, בשקט גמור, אולי יבוא החתול אז תשחק אתו, אולם אל תרד, יקירי הקטן, אל נא תרד, שומע אתה? אל תרד בעצמך, אתה עלול ליפול ואז אני אבכה הרבה וכולנו נבכה הרבה, ואתה תהיה חולה ולא תוכל לאכול תפוחי אדמה ולא תוכל לשחק בשלג, כן יקיריי"

לא הבנתי מה היא רוצה, אולם עיניה שנראו לי אותו רגע גדולות, עמוקות ודחוסות אהבה, כיסו את פני. תחושה של בכי עלתה בי, אולם הדמעה לא באה. עיניה נחו על כל גופי, הרגשתי במבטה כבלטיפתה, והתכרבלתי במבט זה, וכדי לפצותה הוצאתי ידי מתחת הבגדים והעברתיה על פניה.

היא נתרעדה. תמיד כשליטפתיה היתה כאילו מתכווצת, פניה היו רטובות ואני מרחתי את הרטיבות על קבוצה קטנה של שערות שנדחקו מבעד לשביס. היא עטפתני שוב, ומתוך נים-ולא-נים שאפף אותי, הרגשתי כי היא דוחפת אותי יותר פנימה, ומשירדה עלי השינה נדמה היה לי כי היא עדיין רכונה עלי מלטפת ובוכה.

| ג |

התלמים הארוכים והישרים נתמשכו על פני האופק המעורפל. השדות נחרשו שבוע-שבועיים בטרם ירד השלג הראשון, שכבת הכפור הראשונה נתמזגה עם האדמה השחורה, חלחלה בה והבריאה את ריאותיה של אדמת הביצות שהיתה תמיד רווית מים ועצובה.

העצב הגיע לכאן מהביצות הקרובות שהשתרעו על פני עשרות קילומטרים, שם הוא נולד, גדל וקיבל צורה אופיינית לביצות של פולסיה הרדומה והשתקנית. הביצות לא נתנו יד למלאך המוות, כפי ששרו הנשים הזקנות של הכפרים לאחר שמישהו טבע בהן, הן השתרעו שתקניות, אפופות ערפילים ודהויות. הקנים בעלי הראשים הקטיפניים לא העיזו להיכנס בד׳ אמותיהן, אלא נשארו בדרך-ארץ על הגבול, שמרו על גאוותם ועל יפי קומתם. הביצות שתקו במשך כל היום ומרבית הלילה, רק בין הערביים

ובשעות הבוקר המוקדמות, נצטרחו הצפרדעים, החרישו אוזניים והשתיקו אף את משק כנפיהן של רבבות הצפרים שקננו בין קני הסוף.

הביצות לא הגיעו עד לשדות בקרבת העיר, צנועות היו וידעו כי שמן הרע הולך לפניהן, לפיכך חיכו לקרבנותיהן בשלוות עכביש. הקרבנות באו מידי שנה, פעמים היו אלה לעשרות, ופעמים רק יחידים. אולם לא עברה שנה ללא קרבן ששקע בביצות, ופרט לכמה אבעבועות שנשארו אחריו למשך מספר דקות — לא ידע איש את קבורתו.

אולם השדות שנפלטו מפי הביצה — שחורות היו ונאוות, רוויות עסיס ומניבות. האיכרים זרעו בהם בעיקר תפוחי אדמה, סלק אדום, שיפון ושבולת שועל. הם היו חופרים באמצע השדה בור עמוק, מטמינים שם את היבול השנתי של תפוחי האדמה, הסלק או הגזר, מכסים בקש ועליו שכבה עבה של עפר, וככה היו הירקות מחזיקים מעמד במשך כל החורף זעום-הפנים.

השנה נשארו הבורות מלאים. תושבי העיר, או הכפריים הרעבים, היו מתגנבים בלילות או בימים, בין סרדיוט לסרדיוט, לשדות, וחופרים משם תפוחי אדמה או כל ירק אחר שנזדמן להם. גם אמא הביאה לנו פעם תפוחי אדמה וגזר, איני יודע אם משם, וכדרך שכולם נטלו, או שהיא קנתה ממישהו. תפוחי האדמה היו ברובם קפואים, ריח של עובש נדף מהם וטעמם היה ממותק ומבחיל. אולם מזון אחר לא היה לנו בחורף זה.

משנתפרסמה הידיעה כי הרשות מחפשת עובדים או עובדות להוציא את הירקות שהוטמנו בבורות, הלכה אמא מיד ונרשמה לעבודה. למחרת בבוקר, בטרם הבקיע השחר החורפי מבעד לעננים הכבדים, עזבה את הבית, וחזרה רק בחשיכה. אני נשארתי כל היום על גבי התנור, לבד.

ברובן היו אלה נשים שבאו לעבודה זו, מרבית הגברים נמצאו אותה שעה בחזיתות. הבודדים, זקנים או בעלי-מום, עבדו בשדותיהם או חששו להיראות ברחוב מחמת הפורעניות התכופות שפקדו את התושבים.

הן עמדו במשך כל שעות היום כפופות על גבי ערימות תפוחי האדמה,

גרפו בידיים תפוחות, קפואות מקור ושותתות דם, את תפוחי האדמה, גרדו אותם מפקעות הכפור, וזרקום לערימות גדולות שנלקחו מיד על ידי עגלונים מגויסים למטבח הצבאי שנמצא לא הרחק מהשדה ליד כפר קטן.

חיילים מספר השגיחו על העובדות, אולם על אף השמירה הקפדנית היתה כל אחת מהן גונבת תפוחי אדמה או גזר ככל שיכלה להסתיר בין בגדיה. החיילים ידעו על כך, הם גם ידעו כי לכל אשה יש ילדים בביתה והילדים רעבים, הם ידעו כי מכסת תפוחי האדמה שכל עובדת קיבלה בסוף היום לא הספיקה לכלכל משפחה בת כמה נפשות, לפיכך היו כמה מהם מעלימים עין. אולם נמצאו ביניהם גם כאלה ששמרו בקפדנות על פקודת הקצין לבדוק אצל כל עובדת אם לא גנבה משהו. לפעמים הופיעו גם בסוף היום נשים מגויסות לצורך זה, על מנת לבדוק אם לא גנבו הנשים כלום.

אמא הרימה את ראשה.

הרוח ציננה את פניה המיוזעות, היא עמדה כפופה במשך כל היום וכעת אי אפשר היה לה ליישר את גבה. היא מחתה דמעת-כאב שבצבצה בעיניה, נתיישבה על גבי ערימת כפור וחששה להניע יד שלא לצורך. היא הרגישה כי עוקבים אחריה, הנשים המגויסות לחפושים הופיעו. הן הסתודדו עם החיילים, צחקו ומילאו תוך כדי כך תרמילים בתפוחי אדמה. אמא לא הביטה בהן, אולי היא חשבה על בנה הקטן השוכב יחידי במשך כל היום על גבי התנור, האם לא עלה בדעתו להסתכל למטה, האם לא בכה הרבה, או שמא לא שמר על עצמו ונפל מגובה של למעלה ממטר וחצי ועכשיו שוכב הוא מתעלף וכואב. היא נתאנחה חרש, ניסתה לעסות את גבה הכואב ואז הרגישה את ידה של האשה על כתפה - - -

— "כואב?"

— "קצת. כל היום כפופים".

— "כן, וגם ההליכה קשה, האז?"

הציצה אמא על האשה הגברתנית בתמהון: "וכי למה קשה ההליכה, מחכה אני בקוצר רוח ללכת הביתה, ילד יש לי שנשאר לבדו על גבי – –"

— "ובשבילו לקחת לך תפוחי אדמה יקירתי, האז?"

— "א... א...ני... לא... למה..."

היא נטלה את אמא בידיים רכות, עזרה לה לקום, ונסתה לעסות במקצת את גבה. אולם אמא הרגישה שאין היא עושה זאת לשם עיסוי, ואמנם האשה הרגישה מיד שסביב חגורתה של אמא פזורים תפוחי אדמה.

— "בואי", אמרה ברוך.

| ד |

אמא הלכה אחריה שפופה, גבה עדיין לא אבה להזדקר. "גבי", נאנחה אמי. "אין דבר", אמרה האשה ודחפה את אמא — "עוד מעט יעבור לך הכאב". אמא הפנתה את פניה לעבר האשה, קולה לא מצא חן בעיניה, אולם בטרם הספיקה להסתובב, הונחתה עליה מכת מקל באמצע הגב. אמא נצטעקה, אולם ידעה שצעקתה עלולה להישמע על ידי יתר העובדות שהיו פזורות על פני השדה. קולה נקטע, והיא שפשפה בידיה הקפואות, שותתות הדם, את מקום החבטה, ותוך כדי כך טלטלה מעליה כמה תפוחי אדמה. המכה השניה הונחתה באותו מקום. אמא נפלה, רגבי האדמה הקפואים תפסו את גופה ומרטו אותו, אולם היא התאוששה מהר, קמה שוב, ובשעה שרגב קפוא הונחת ישר בפניה של החובטת, התנפלה עליה, הוציאה מידה את המקל ורצתה לחבוט בה. אולם כאן התערב החייל, הוא זרק את אמא שוב על גבי האדמה הקפואה, ושוב נפלטה צעקה עמומה מפיה. החייל הסתובב במהירות, דחף את האשה שרצתה להתנפל שוב על אמא, וחבט בידו השניה בקת הרובה על כתפיה של אמא.

אמא כרעה תחתיה, אולם עדיין לא איבדה את הכרתה, ותור כדי נפילה שוב טלטלה תפוחי אדמה מבין קמטי שמלותיה. היא עשתה עצמה כאילו